

ՀԱՅ ԶՈՆՈՒՈՐԻ ԳՐԱԳԱՐԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ ԽՈՐԷՆ ՔԱՀ. ՄԱՅԱԿԱՆԵԱՆՑԻ.

№ 1

ԱՅԲԲԵՆԱՐԱՆ

ԵՒ

ԸՆԹԵՐՑԱՐԱՆ

Գրքն է 10 կոպ

491.99-8

Հ-25

ԹԻՖԼԻՍ

Արագածիպ Նաղիժյան, Սև. թիվ. № 4
1909

491-99-8

Հ-25

15 NOV 2011

PA

18558

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԳՐԱԳԵՐԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐԷՆ ՔԱՀ. ՄԱՅԱԿԱՆԵԱՆՑԻ.

№ 1

Ա Յ Բ Բ Ե Ն Ա Ր Ա Ն

ԵՒ

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ա Ր Ա Ն

Կ ա զ մ ե ց

Հ. ՀԱՅԿԱԶՈՒՆԻ

ԹԻՖԼԻՍ

Արագառիկ «Նաղեժդա» ՍԵՄԵՆ. փ. № 4

1909

11 APR 2013
1 APR 2013

9969-53

ՀԱՅԵՐԷՆ ԱՅԲՈՒԲԵՆ

ԳԼԽԱԳԻՐ

Ա Բ Գ Դ Ե Զ Է Ը Թ Ժ Ի Լ
Խ Ծ Կ Հ Ձ Ղ Ճ Մ Յ Ն Շ Ո
Չ Պ Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Ց Ի Փ Ք
Օ Ֆ

ԳԼԽԱԳԻՐ

Ա Բ Գ Դ Ե Զ Է Ը Թ Ժ Ի Լ Խ
Ծ Կ Հ Ձ Ղ Ճ Մ Յ Ն Շ Ո Չ Պ
Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Ց Ի Փ Ք Օ Ֆ

ԲՈՒՆՈՒԹՅԱՆ

Ա Բ Գ Դ Ե Զ Է Ը Թ Ժ Ի Լ Խ
Ծ Կ Հ Ձ Ղ Ճ Մ Յ Ն Շ Ո Չ Պ
Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Ց Ի Փ Ք Օ Ֆ

ՇԵՂԱԳԻՐ

Ա Բ Գ Դ Ե Զ Է Ը Թ Ժ Ի Լ Խ
Ծ Կ Հ Ձ Ղ Ճ Մ Յ Ն Շ Ո Չ Պ
Ջ Ռ Ս Վ Տ Ր Ց Ի Փ Ք Օ Ֆ

Պայմանոր սաներ. — ա, է, ե, ը, ի, օ, ո, ու.

ՄԻ ՎԱՆԿԱՆԻ ԲԱՌԵՐ.

աղ բաղ դաղ թաղ կաղ մաղ քաղ դար չար լար
զար ճար շար պար աղ բակ թակ խակ ծակ հակ
փակ բան գան թան խան ճան սան ցան ցած
քած հաց լաց թաց բաց կաց ձախ վախ ցախ
դափ ծափ չափ տափ տաք լաք դատ մատ պատ
տատ փատ բաշ ճաշ նաշ աջ քաշ խաշ պաշ
բեր կեր բեռ կեռ ծեծ հեծ մեծ բեղ գեղ դեղ
նեղ ցեղ էգ ծէք մէկ շէկ քիչ լիճ քիթ շիթ տիպ
բիղ վիղ ծիլ շիլ խիտ ծիտ շիշ փոս բոց գոմ
մոմ ձօն տօն մութ տուն շուն ճիւղ գիւղ աչք
իլձ ինձ իւղ իւր յոյս բոյս լոյս թիւ ծիւ նաւ
դաւ սե թե այս այդ այն կարս վան Մուշ Սիս
կուր Բահ Հայք Հայկ Տիր Յոբ Գնէլ Գիւտ Ղովտ.

ԵՐԿՈՒ ՎԱՆԿԱՆԻ ԲԱՌԵՐ.

ան-տառ, եր-կար, սի-րուն, փա-փուկ, դօ-տի,
դրա-շար, գա-զան, մա-քուր, սպի-տակ, կար-միր,
ար-իւն, ա-նիւ, գի-շեր, այն-քան, Աար-գիս, Բա-
քու, Մա-սիս, Ա-րաքս, Վօլ-գա, Կի-ւ:

ԵՐԵՔ ՎԱՆԿԱՆԻ ԲԱՌԵՐ.

թա-գաւոր, մա-տա-նի, գե-ղե-ցիկ, գիւ-ղա-ցի,
մի-ա-միտ, դա-սա-բան, տա-նու-տէր, ա-շա-
կերտ, վար-ժա-պետ, մար-գա-րիտ, Յով-հան-
նէս, Ստե-փա-նոս, Ե-րե-ւան, Ա-խու-րեան, Պե-
տեր-բուրգ, Մի-տա-վա:

ԶՈՐՍ ՎԱՆԿԱՆԻ ԲԱՌԵՐ.

թըղ-թա-վա-ճառ, հա-զա-րա-պետ, կա-ռա-վա-րիչ,
եր-կա-թու-ղի, ու-րա-խու-թիւն, ճըշ-մար-տու-
թիւն, աշ-խար-հա-բար, սա-կա-ւա-թիւ, զի-նուո
րա-կան, կա-թու-ղի-կոս, Ա-բի-սո-ղոմ, Սո-սրո-
վա-դուխտ, Ե-րու-սա-ղիմ:

ԲԱԶՄԱՎԱՆԿ ԲԱՌԵՐ.

սը-տա-խօ-սու-թիւն, թա-գաւօ-րա-կան, ար-տա-
սա-նու-թիւն, ար-դիւ-նա-բե-րու-թիւն պա-տա-
սխա-նա-տու-թիւն:

Ա-լէք-սան-դրա-պօլ, Կոս-տան-դնու-պօ-լիս, Փոք-
տու-գա-լի-ա, Ե-կա-տե-րի-նո-դար:

ԵՐԿԲԱՐԲԱՌՆԵՐ

այ ոյ եա եօ իւ վայ բայ պայծառ փայտ յոյս
բոյս տարակոյս նոյ խոյ սենեակ դգեակ արդեօք
եօթն կարծեօք արիւն ուրախութիւն.

ԿԱՐԴԱԼ ՃԻՇՏ ԱՐՏՍՍԱՆՈՒԹԵՄԲ

մարդ—մարթ, որդի—վորթի, վարդ—վարթ,
բերդ—բերթ, օձ—օց, էգ—էք, էգուց—էքուց,
մարգարէ—մարքարէ, հոգի—հոքի, ոտ—վոտ,
որ վոր, ով—օվ, ովկիանոս—օվկիանոս, ողջ—
վողջ, Մկոյ—Մկօ, Յարոյ—Յարօ, փրկանք—
փրկանք, գտնել—գըտնել, սկիզբ—ըսկիզբ, Աս-
տուած—Աստված, խօսուել—խօսվել, վառուել—
վառվել, օրուայ—օրվայ, զուարթ—զվարթ, աղ-

ջիկ — ախչիկ, եղբայր — եխպայր, կեղտ — կեխտ, աղբ — ախփ, ողբ — ողփ, աղբատ — ախքատ, դարձ-դարց, բարձ — բարց, բուրդ — բուրթ.

ութը տարի — ութն ամիս, տասը մարդ — տասն օր, բաժակը կոտրուեց բաժակն ընկաւ, մայրը գնաց մայրն եկաւ, կտրտել — կը-տըր-տել, թան-ձը — թան-ձըր, զգաստ — ըզ-գաստ, անվնաս — ան-վը-նաս.

յամառ յանգ յարդ յարկ յետ համար հանք հարթ հարկ հետ.

քահանայ ապագայ ներկայ ամենօրեայ յետոյ սիրոյ ազնուաբարոյ ներքոյ.

անիւ ազնիւ պատիւ հիւանդ դիւան արեւ անձրեւ տերեւ անձրևոտ աւազ աւազակ ուրազ ուղիղ ով բով կով ճամբով թիակով.

անտառ ուռիան բառ դուռ բուռ ծառայ գառ նուկ կառք արդար ճար ճառ բարի չար ծառ վառարան ապուր ծարաւ.

ՀԱՍՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

գիրք զրիչ սեղան հաց ճիճու գայլ երկիր մա-նուշակ դետ կէտ ձէթ թռչուն մահակ վանք սար

ՅԱՏՈՒԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

Սմբատ, Վարդան, Եղօ, Կարօ, Անի, Ղարաբլի-սա, Թօուզ, Նորաշէն, Երևան, Էջմիածին, Մա-սիս, Արագած, Քասաղ, Փամբակ, Գորիս, Սե-ծով, Սեանայ-լիճ, Սուաքս-գետ.

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

ես դու նա մենք դուք նրանք
ինքս ինքդ ինքը ինքներս ինքներդ իրենք
այս այդ այն սա դա նա
միմիանց իրար մէկմէկու:

որ ով ինչ ուր երբ:
եւ գնացի, դու լաց եղար, նա ծիծաղեց.
ինքս տեսայ, ինքդ ասացիր, ինքը գնաց,
այս մարդը, այդ դառը, այն աղուէսը,
սա ասաց, դա խօսեց, նա պատմեց:
Երկուսով միմիանց օգնում էին,
նրանք իրար հետ կուռեցին:
Այդ մարդիկը մէկ-մէկու կերան:
Դուք որ խելք չունէք, գոնէ սուս կացէք:

ԱԾՈՒԿԱՆ ԲԱՌԵՐ

սպիտակ սև կարմիր կանաչ կապոյտ
լաւ բարի վատ չար վնասակար,
գեղեցիկ փափուկ տգեղ անպէտք,
կեղծաւոր ժլատ ագահ արդար,
տափակ գլուխ, պղտոր ջուր, սուտ խօսք,
ազատ տուն, ապերախտ որդի, սին փառք,

Քաջ վարդան, Մեծն Տիգրան, Արի Արտակ,
անգոյն անբաղդ արարդար անտակ,
դժգոյն դժբաղդ քամբաղդ տհաճ,
արծաթէ փայտէ քարէ աղիւսէ երկաթէ:

ՄԱԿԱՅ

Այստեղ այնտեղ երբեմն երբեք դեռ
արդէն այնուհետև մեծապէս ազատօրէն,
շատ քիչ անշուշտ 'ի հարկէ անպատճառ,
ոչ չը մի թերևս գուցէ միթէ արդեօք

ՇԱՂԿԱՊ

որ թէ եթէ որովհետև մինչ քան և ու էլ ևս այլ
բայց սակայն իսկ կամ ապա անգամ թէ՞ գոնէ
գէթ մանաւանդ այսինքն արդ ուրեմն ուստի
նաև այլև:

ԿԷՏԱՆՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՆՇՆՆԵՐ

- (.) վերջակէտ (') շեշտ
(.) միջակէտ (°) հարցական նշան
(,) ստորակէտ (˘) բացազանչական նշան
(^) բութ (---) գիծ
(«») չակերտ (-) միութեան գիծ
() փակագիծ (~) ենթամնայ
(...) բազմակէտ (') ապաթարց:

ՁԱՅՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

այ վայ օխայ օխ սև սև աւանդ ափսոս ան բո՛հ ան

էն պահօ օհօ ըհը թիւհ անա տօ ծօ հածէ դեհ
հապա սվ էյ հօ հօ փըշտ

ԹՈՒԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆ

մէկ երկու երեք չորս հինգ վեց եօթը ութը ինը
տաս տասնամէկ տասներկու տասներեք տասն-
ևչորս տասնհինգ. քսան, քսան և մէկ, քսան և վեց.
երեսուն քառասուն յիսուն վաթսուն եօթանա-
սուն ութսուն իննսուն հարիւր. հազար, երկու
հազար, տասըհազար, քսանհազար, հարիւր հազար.

տ—1	ժա—11	խ—40	ճխթ—149
բ—2	ժբ—12	ծ—50	մ—200
գ—3	ժգ—13	կ—60	յ—300
դ—4	ժդ—14	հ—70	ն—400
ե—5	ժե—15	ձ—80	շ—500
զ—6	ի—20	դ—90	ո—600
է—7	իա—21	ճ—100	չ—700
ը—8	իդ—24	ճժա—111	պ—800
թ—9	իթ—29	ճժբ—112	ջ—900
ժ—10	լ—30	ճժգ—116	ռ—1000

ՎԱՐԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

տէր տիրել տիրուհի տիրական,
հանդէպ հանդիպել հանդիպում,
բժիշկ բժշկել բժշկութիւն,
մէկ մի միաւորել միակ միութիւն,
ծոյլ ծուլանալ ծուլութիւն,
սէր սիրել սիրուն սիրելի սիրահար,

դէմք դիմակ դիմակահանդէս դիմաց
սուրբ սրբութիւն սրբապղծութիւն.

որդեակ անակ դոնակ խմբակ,
աղբային մարդկային ծովային դաշտային,
զրկանք փրկանք մարգանք տանջանք,
ուժգին ցաւազին ողորմազին լալազին,
վատազոյն մեծագոյն լաւազոյն փոքրագոյն,
ննջեցեալ մեռեալ դարձեալ հեծեալ,
երկաթեայ արծաթեայ հնգամեայ սեւաչեայ,
արեւելեան արեւմեան Մամիկոնեան,
ուժեղ հանճարեղ զօրեղ,
արծաթեղէն ոսկեղէն կանաչեղէն մսեղէն:

վարդենի վայրենի թթենի մայրենի,
փոքրիկ կլորիկ մասնիկ ուռուցիկ,
փրկիչ նկարիչ ուսուցիչ զրիչ,
սօսափիւն թնդիւն հնչիւն,
օտարական թշուարական օգնական,
դպրոց խարտոց զօրանոց կթոց,
ձանձրոյթ սովորոյթ հասոյթ,
մեծութիւն ազատութիւն բնութիւն:

փշոտ ամաչկոտ բրդոտ բարկացկոտ,
ճանապարհորդ քառորդ անցորդ,
յօդուած քայլուածք նայուածք,
գեղջուկ բանուկ կտրուկ իշուկ,
թագունի տիրունի վարժունի հայունի,

ուսումն ականամունք ցնցում հարցում,
թռչուն շարժուն զիտուն խօսուն,
Հայաստան այգեստան ապաստան,
երզան ննջարարան գործարան,

հայերէն վրացերէն ռուսերէն լեհերէն,
գիւղացի բերանացի քաղաքացի,
ծաղկաւէտ հոտաւէտ զինեւէտ,
ձիաւոր գործաւոր թագաւոր հոգւոր,
արքունի հայրունի Հայկազունի,
առաջին առանձին վերջին հոգմային,
խառնուրդ խորհուրդ կողմնակի շեշտակի
շրջան գալուստ պոչատ պասուց.

ասել խօսել պատմել գնել գրել,
խաղալ վիտալ ցանկալ կարդալ,
բարկանալ զարմանալ ցանկանալ,
կամենալ մօտենալ վախենալ,
փախչել թռչել խնչել մոնչել
փլչիլ ուռչիլ կտրչիլ,
ուռիլ փքիլ ծաղկիլ բնակիլ,
հեռացնել թագցնել մտցնել ներկայացնել,
համարուիլ լցուիլ խօսուիլ տեսնուիլ:

Երկուշաբթի	Նոր-տարի	ցերեկ
Երեքշաբթի	Ծնունդ	գիշեր
Հորեքշաբթի	Զբօրհնէք	կէսօր
հինքշաբթի	Տեսնունդառաջ	կէս-գիշեր

ուրբաթ	Բարեկենդան	առաւօտ
շաբաթ	Ծաղկազարդ	երեկոյ
կիրակի	Ոսնալուայ	արշալոյս
յուշուար	Զատիկ	վերջալոյս
փետրուար	Աւետում	արեգակ
մարտ	Համբարձում	լուսին
ապրիլ	Հոգեգալուստ	աստղ
մայիս	Վարդավառ	անձրև
յունիս	Վերափոխում	շաղ
յուլիս	Խաչվերաց	կարկուտ
օգոստոս	Նաւակատիք	ձիւն
սեպտեմբեր	Խթումն	քամի
հոկտեմբեր	Մեռելոցք	փոթորիկ
նոյեմբեր	Միջինք	կայծակ
դեկտեմբեր	Խաւարումն	երկրաշարժ

ժամ, ժամանակ, ըոպէ, վայրկեան, օր, շաբաթ, ամիս, տարի, դար, գարուն, ամառ, աշուն, ձմեռ, Եղանակ, արևելք, արևմուտք, հարաւ, հիւսիս, հարիւրամեակ.

ԻՆՉ ԵՆՔ ԱՆՈՒՄ

այժմ	մէկէլ օր
ես լսում եմ	լսում էի,
դու լսում ես	լսում էիր,
նա լսում է	լսում էր,
մենք լսում ենք	լսում էինք
դուք լսում էք	լսում էիք
նրանք լսում են	լսում էին

երեկ	վաղը
ես լսեցի	լսելու եմ
դու լսեցիր	լսելու ես
նա լսեց	լսելու է
մենք լսեցինք	լսելու ենք
դուք լսեցիք	լսելու էք
նրանք լսեցին	լսելու են

քեզ հրամայում եմ՝ խօսիր, գնա, տուր, նայէ, ձեզ հրամայում ենք՝ խօսեցէք, գնացէք, տուէք, նայեցէք.

երեկ

ես վախեցայ	ասացի տեսայ
դու վախեցար	ասացիր տեսար
նա վախեցաւ	ասաց տեսաւ
մենք վախեցանք	ասացինք տեսանք
դուք վախեցաք	ասացիք տեսաք
նրանք վախեցան	ասացին տեսան

ստիպում են թէ՛ մտածում եմ՝

պիտի խօսեմ	կը խօսեմ
պիտի խօսես	կը խօսես
պիտի խօսէ	կը խօսէ
պիտի խօսենք	կը խօսենք
պիտի խօսէք	կը խօսէք
պիտի խօսեն	կը խօսեն

ասում են թէ չեն ուզում խօսել
ես չեմ խօսիլ չէի խօսիլ
դու չես խօսիլ չէիր խօսիլ
նա չի խօսիլ չէր խօսիլ
մենք չենք խօսիլ չէինք խօսիլ
դուք չէք խօսիլ չէիք խօսիլ
նրանք չեն խօսիլ չէին խօսիլ

ՀՈՒՈՎՈՒՄ

մէկ

բաժակ ջուր պարտէզ
բաժակի ջրի պարտիզի
բաժակից ջրից պարտիզից
բաժակով ջրով պարտիզով
բաժակում ջրում պարտիզում

մի քանի

բաժակներ մի ջրեր պարտէզներ
բաժակների ջրերի պարտէզների
բաժակներից ջրերից պարտէզներից
բաժակներով ջրերով պարտէզներով
բաժակներում ջրերում պարտէզներում

մէկ

Աբգար Աստուած Յովհաննէս
Աբգարի Աստուծու Յովհաննիսի
Աբգարից Աստուծուց Յովհաննիսից
Աբգարով Աստուծով Յովհաննիսով

մէկ

Որքա թիֆլիս Կոստանդնուպօլիս
Սաի թիֆլիսի Կոստանդնուպօլիսի
Սաից թիֆլիսից Կոստանդնուպօլիսից
Սաով թիֆլիսով Կոստանդնուպօլիսով
Սաում թիֆլիսում Կոստանդնուպօլիսում

մէկ

մի քանի

այգի մէկ այգիներ ձիեր
այգում ձիում այգիների ձիերի
այգուց ձիուց այգիներից ձիերից
այգով ձիով այգիներով ձիերով
այգում ձիում մէջ այգիներում ձիերի մէջ

մէկ

մի քանի

բնութիւն ձուկն բնութիւններ ձկներ
բնութեան ձկան բնութիւնների ձկների
բնութիւնից ձկնից բնութիւններից ձկներից
բնութիւնով ձկնով բնութիւններով ձկներով
բնութեան մէջ բնութիւններում ձկներում

մէկ

մի քանի

օր տէր օրեր տէրեր
օրուան տիրոջ օրերի տէրերի
օրուանից տիրոջից օրից տէրերից
օրով տիրոջով օրերով տէրերով
օրում տիրոջ մէջ օրերում տէրերում

հայր մի քանի հայրեր
հօր մի քանի հօրեր

հօրից	Տիրամօրից	հայրերից
հօրով	Տիրամօրով	հայրերով

ԴԵՐԱՆՈՒՆՆԵՐ

մէկ

ես, ինքս, դու	ինքդ,	նա, ինքը,
իմ ինձ, քո, քեզ,	իր, իրեն	նրա, նրան.
ինձնից	քեզնից	իրենից
ինձնով	քեզնով	իրենով
ինձնում	քեզնում	իրենում

մի քանի

մենք,	դուք	իրենք	նրանք
մեր մեզ	ձեր ձեզ	իրենց	նրանց
մեզնից	ձեզնից	իրենցից	նրանցից
մեզնով	ձեզնով	իրենցով	նրանցով
մեզնում	ձեզնում	իրենցում	նրանցում

մէկ

մի քանի

սա	դա	սրանք	դրանք
սրա-սրան	դրա դրան	սրանց	դրանց
սրանից	դրանից	սրանցից	դրանցից
սրանով	դրանով	սրանցով	դրանցով
սրանում	դրանում	սրանցում	դրանցում

ԽԱՐԴ ԷՐ ՈՐՈՆՈՒՄ

Հին ժամանակ ապրում էր մի իմաստուն մարդ։ Նա տեսաւ, որ աշխարհը շատ է փշաքել և մարդիկ բոլորովին անպիտանացել են և մի-

օր ցերեկով լապտերը ձեռքին դուրս եկաւ և ման էր գալիս քաղաքի փողոցներով։

Նրա ծանօթներից մէկը տեսնելով այդ հարցրեց.

— Ինչո՞ւ ցերեկ ժամանակ լապտերով ես շրջում։

— Մարդ եմ որոնում —, պատասխանեց իմաստունը։

ԱՐԵՒԻՍՈՒԱԾ ՕԳՈՒՏԸ.

Երկրագնդին խնամող, պահող և պահպանող ձեռքը արևն է։ Նա լուսաւորում է երկիրը, տաքացնում մեզ, նրանով են աճում բոյսերը, նրանով են ապրում աշխարհիս վրայ եղած բոլոր արարածները՝ մարդը, գազանը, թռչունը, կենդանին, ձուկը, միջատը։ Ամենից շատ մենք ենք օգտւում արևից և եթէ ուզում ենք որ առողջ լինենք, պէտք է շրջենք պայծառ արևի տակ, միայն թէ աչքերին ճառագայթները չգիպչեն։ Այն ժողովրդները, որոնք տաք և արևաշատ երկիրներում են ապրում, աւելի առողջ են, քան այն ազգերը, որոնք արևից շատ քիչ են օգտւում։

Երջանիկ է գիւղացին, որ միշտ արևի լոյսի տակ է աշխատում։

Թ Ո Ւ Ղ Թ.

Հին ժամանակ մարդիկ թաղված էին և

գրում էին քարի, աղիւտի, բրոնզի, պապիրուս բոյսի շերտերի և կաշու վրայ: Այժմ շատ այդպիսի հին գրութիւններ կան, որոնք պահւում են գրադարաններում և թանգարաններում:

Քրիստոսից 123 տարի առաջ շինացիք թուղթ հնարեցին և ուրիշ երկիրներն էլ նրանցից սովորեցին, այդ արհեստը ու աւելի կատարելագործեցին:

Առաջ թուղթը պատրաստում էին առանձին գործարաններում, որոնք ջրաղացի ձևով էին շինուած երկաններով, բայց 1789 թ. եւրոպացիք թուղթ շինելու մեքենայ հնարեցին և գործը շատ հեշտացաւ ու այսօր մենք ունենք ձերմակ թուղթ:

Թուղթը պատրաստում են փալաններից, բամբակից և զանազան բոյսերից:

ԱՐՏԱՒԱԶԴ.

Հայոց Արտաւազդ թագաւորը շատ անպիտան մարդ էր և որովհետեւ նա նախանձոտ էր, աւանդութիւնը պատմում է, որ նրա հայրը նրան անիծեց գերեզմանից և անէծքը կատարուեց:

Արտաւազդը շուտ շուտ որսի էր գնում Մասիս սարի բարձունքները, ուրախանում և որսով տուն վերադառնում: Մի օր նա սովորականի պէս որսի գնաց Մասսի բարձունքները, նրան ուղեկցում էին հայ իշխանները, զինակիրները, թիկնապահները և ծառաները: Նա իր հետ վեր-

ցրել էր և իր մտերիմ գամփռ շներին, որոնցից ամենքը վախենում էին:

Հայոց թագաւորը իր հետևորդներով բարձրացաւ Մասսի լանջերով:

— Տէր թագաւոր, կանչեց իշխաններից մէկը, — բարձունքի վրայ վարագ եմ տեսնում:

Թագաւորը գլուխը բարձրացրեց և նայեց դէպի վեր: Նրա ձին էլ կարծես հասկացաւ, որ իր վրայ նստողը անհանգիստ է և ախանջները պրեց: Արտաւազդը երկար չստիպեց և իր հրեղէն ձիուն մոյրակեց: Նա չէր գնում, այլ թռչում էր. վազում էին և գամփռները, բայց կատաղի մղռնչիւն հանելով վարագը՝ դէպի վեր էր փախչում:

Երկար ժամանակ Արտաւազդը հետևեց վարագին, պարպեց իր նետերը, բայց վարագը կորաւ:

Արտաւազդը ինչքան բարձրանում էր, այնքան եղանակը փոխում էր և երբ նա արդէն Մասսի գագաթն էր հասել, յանկարծ սաստիկ փոթորիկ բարձրացաւ: Նա կորցրել էր հետևորդներին, իսկ կատաղած ձին այս ու այն կողմն էր ընկնում. յանկարծ մի զարհուրելի վիճ բացուեց և երկիրը շարժուեց. ձին նետուեց դէպի վիճը իր հետ տանելով Արտաւազդին, նրա ետևից գահավիժուեցան և գամփռները:

Վիճը շատ խոր էր և երեք օր ու երեք գիշեր նրանք ընկնում էին: Յանկարծ նրանք դուրս եկան մի գնդան, որտեղ և կանգ առան:

Արտաւազդը կորած էր, որովհետեւ այն զոհ-
դանը քաջքերի թագաւորութեան էր պատկա-
նում և հէնց որ նրանք տեսան Հայոց թագաւո-
րին, իսկոյն շրջապատեցին, ծանր շղթաներով
կապտեցին նրան և աւրան իրենց թագաւորի մօտ:

Տխուր և տրտում մօտեցաւ Արտաւազդը
քաջքերի թագաւորին: Թագաւորը խօսեց.

— Դու Հայոց աշխարհը տանջեցիր, դու
հօրդ նախանձեցիր, դու քո և հօրդ բարերարնե-
րին սպանտեցիր և այսօր ես Մասեաց քաջերի
և քաջքերի թագաւորս շղթայելով պիտի մեխեմ
այս գնդանում. դու պէտք է ապրես յաւիտեան,
տանջուես, չարչարուես մինչև որ իմ թագաւո-
րութիւնը, որ վերջ չունի, վերջանայ և այն օրը
դու կազատուես և դուրս կերթաս լոյս աշխարհը,
որը և կը կործանես, որովհետեւ իմ թագաւորու-
թիւնից յետոյ այն լոյս աշխարհն էլ վեր-
ջանայ, որտեղ դու թագաւորում էիր:

Մոնչաց առիւծ Արտաւազդը և նորից շար-
ժուեց երկիրը, հողմ բարձրացաւ, հողմի հետ
լսուեց և նրա ձայնը, բայց ողորմող չկա՛ր:

— Ձարկեցէք, դարբիններ—, որոտաց Քաջքե-
րի թագաւորը:

Իսկոյն նրա շղթաները մեխեցին մի ահա-
զին ժայռից: Նրա հետ մեխեցին շղթայակապ
ծիռն և թագաւորի հրամանով գամփռներին թոյլ
տուին Արտաւազդին պահապան կանգնել:

Շղթայուած թագաւորը կատաղել էր, նա

չկարողացաւ շղթաները կտրել, բայց ժայռը պո-
կուեց իր տեղից. նա փախչում էր Մասից էլ
մեծ մի ժայռ մէջքին: Ետևով տեսան նրան և
դարբինները նրան երկաթէ ժայռից մեխեցին:

Էլ փախչելու հնար չկար:

Թագաւորի գամփռները խզւում էին նրան,
ուզում էին ազատել, բայց ինչքան նրանք կըր-
ծում էին շղթաները, այնքան լոյս աշխարհի դար-
բինները խփելով իրենց սալերին նրա շղթա՛ն երը
ամրանում էին:

Եւ այդպէս այն օրից սկսած Մասսի վիհում
շղթայուած է Հայոց Արտաւազդ թագաւորը,
հաւատարիմ գամփռները անվերջ կըծում են
նրա շղթաները, շատ անգամ մի շղթայ է մնում
որ այդ էլ կըծեն և նրան ազատեն, Աւագ Հինգ-
շաբթի օրերը շղթաները կտրւում են և նա հե-
ծնում է իր ձին որ փախչի քաջքերի թագաւորու-
թիւնից, գայ մեր լոյս աշխարհը կործանի, սա-
կայն հայոց դարբինները լաւ գիտենալով նրա
այդ շար միտքը, Աւագ Ռւբրաթ օրը ծէգին վեր-
ցնում են իրենց ծանր մուրճերը, երեք անգամ
զարկում իրենց սալին և շղթաները նորից կապւում
են: Երբեմն Արտաւազդը բարկանում է ու շար-
ժւում. նրա շարժումից շարժւում է և աշխարհը
և միևնոյն ժամանակ լսւում է նրա գամփռների
խուլ ոռնոցը, իսկ Մասսի գազաթին մերթ քամի
է փչում և մերթ փոթորիկ բարձրանում, որով-
հետեւ շղթաների տակ Արտաւազդը շատ ծանր

կերպով շունչ է բաշում:

Երբ նա ազատուի աշխարհը պիտի կործանուի:

Ա.Ռ.Ա.ԾՆԵՐ.

Ինչ կը ցանես այն կը հնձես: Վաղ թէ ուշ հարուստը աղքատի պէտք կունենայ: Բանն արան, յետոյ պարծեցիր: Մարդս անգգամ չի ծնւում, այլ յետոյ է անգգամ դառնում: Արտասուքով պարտքը չի վճարուի: Խելօքի հետ քար կը լին, յիմարի հետ փլաւ մի ուտիլ: Ճրագն իր տակին լոյս չի տալ: Նա է բարեկամ, որը քեզ կ'օգնէ նեղութեան օրերում: Այս կեանքը պատերազմ է: Մարդս քանի լեզու խօսել գիտենայ, այնքան մարդ է: Վերամակիդ հաւասար մեկնիր ոտներդ: Երկաթը տաք տաք կը ծեծեն: Շան հետ բարեկամացիր, փայտը ձեռքիցդ մի գցիլ: Սարը սարին չի դիպչիլ, մարդը մարդուն կը դիպչի:

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՆ Ա.Ռ.Ա.ԶԻՆ

ՀԱՅԿ.—Արամ, կարդացիր այս Ալբերտարան-Էնթերցարանը:

ԱՐԱՄ.—Կարդացի, բայց քիչ բան հասկացայ:

ՀԱՅԿ.—Ինչո՞ւ, չէ՞ որ այբուբենից է ըսկաւում և շատ հասկանալի է: Մենք մի ազգ ենք և կոչւում են հայ, խօսում ենք մի լեզուով, որ կոչւում է հայերէն կամ հայոց լեզու:

ԱՐԱՄ.— Բայց այստեղ գրուած է այդ լեզուով, այստեղ չեն խօսում, այլ կարդում են:

ՀԱՅԿ.— Այո, գրուած է այն, ինչ որ մենք ասում ենք, պատմում, խօսում ենք, իսկ խօսելիս մեր մտքերն ենք ասում: Այս գիրքը գրողը վերցրել է և ինչոր պիտի ասէր գրել է թղթի վրայ, տարել է տպարան, տպել տուել և ահա մենք կարդում ենք:

ԱՐԱՄ.— Երբ մենք խօսում ենք հօ չենք ասում թէ ինչ տեղ ինչ կէտ պիտի գնենք, ինչո՞ւ այս գիրքը գրողը ինչոր կէտեր է գրել:

ՀԱՅԿ.— Լսիր, բացատրեմ այդ բոլորը: Մենք որ խօսում ենք իրար հետ, հասկանում ենք իրար, այնպէս չէ, ուրեմն մի միտք ենք ասում օրինակ, — Ա.բ.ա.մ.ը գիրք է կարդում, դու այս խօսքերը հասկանում ես:

ԱՐԱՄ.— Այո, հասկանում եմ:

ՀԱՅԿ.— Երբ դու մի հասկանալի միտք ես ասում, դրան ասում են թէ դու մի նախադասութիւն ասացիր: Այս բառից չը վախենաս, ուզում է ասել թէ մի այնպիսի խօսք ես ասում, որ ամենքն էլ կը հասկանան: Ասելու փոխարէն կարող ես թղթի վրայ գրել, միենոյն է, նրա անունը էլի նախադասութիւն կլինի: Ահա քեզ օրինակներ. Սմբատը քաղաք գնաց: Թռչունը վախեցաւ և թռաւ: Քարերը թափուեցան: Սառուցը հալւում է:

Սրանք նախադասութիւններ են և եթէ մենք
զրենք առանց կէտերի շատ սխալ կը հաս-
կացուի: Ահա գրեմ ու տես, Սմբատը քա-
ղաք գնաց թռչունը վախեցաւ և թռաւ քա-
րերը թափուեցան սառուցը հալուում է: Ի՞նչ
գուրս եկաւ. յիմար բան և մարդիկ վերցրել
են կէտերեն զրել ու բաժանել միմեանցից:
Մարդիկ մի բան էլ հնարել են՝ երբ մարդու,
քաղաքի, գետի կամ ուրիշ մի յատուկ անուն
են գտել, վճռել են սկսել գլխատառով, որ-
պէս զի ուրիշ բաների հետ չխառնուեն: Երբ
նոր բան ես գրում կամ մի նամակ, առա-
ջին խօսքը միշտ գլխատառով պիտի գրես և
մէկէլ երբ վերջակէտ (:) է գրուած լինում
նրանից յետոյ պէտքէ գլխադրով գրես. ահա
քեզ օրինակ.

Ես եկայ քաղաքից Սմբատի մօտ: Նա
տանը չէր և երևան էր գնացել:

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՐԱՄ.—Այս գրքի սկզբում գրուած է մի բառ՝
—վանկ. դա ի՞նչ բան է:

ՀԱՅԿ.—Բաները գրում են տառերով. օրի-
նակ Վարդան բառի մէջ կայ վեց տառ՝ Վ-ա-
ր-դ-ա-ն: Այս բառը մենք կարող ենք բա-
ժանել և երկու մասի, դէ՛հ ինքդ բաժանիր

ԱՐԱՄ.—Վա-րդան:

ՀԱՅԿ.—Այդպէս բաժանել չի լինի, որովհետեւ
մէջտեղը անշնորհք է, բայց եթէ ասենք
Վար-դան, այն ժամանակ ուրիշ բան է և հէնց
այդ բառը երկու վանկից է կազմուած, առաջին
վանկն է Վ ա ռ, իսկ երկրորդ դ ա ն, որով-
հետեւ մի շնչով կարող ենք ասել: Ուրեմն
բաները կազմուած են վանկերից, իսկ բա-
ռերից էլ կազմուած է նախադասութիւնը:

ԱՐԱՄ.—Իսկ ի՞նչ բան է երկարբառը:

ՀԱՅԿ.—Շատ հասարակ մի բան. վերցնում ենք
երկու ձայնաւոր տառեր, օրինակ ե և ա, և
միացնելով մի վանկ ենք կազմում, որ կլինի
եա: Ռուսները մի տառ ունեն—я, իսկ
մենք այդ հնչիւնը արտասանելու համար
երկու տառ ենք գրում: Այդպէս է և ուո-
սերէն ы տառը և մեր իւ, ռսերէն ъ, իսկ
մեր ե օ:

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԱՐԱՄ.—Բաները քանի տեսակ են:

ՀԱՅԿ.—Մի քանի: Օրինակ երբ բառը մի որևէ
բանի անունն է, մի որևէ առարկայ է ցոյց
տալիս, ինչպէս՝ մարդ, գազան. թռչուն, քար,
սար, աստղ, կոչւում է գոյական անուն:
Երբ բաները ցոյց են տալիս առարկայի որ-
պիսի կամ ինչպիսի լինելը, կոչւում են ածա-
կան անուն. օրինակ՝ ս և գլխաւոր, հար-

ցնում ենք ինչպիսի գլխարկ, ապում են կլոր գլխարկ, ամարուայ՝ նոր՝ նորածն, մահուղէ, ձմեռուայ, մեծ, փոքր, սև, սպիտակ գլխարկ, այստեղ, սև, մեծ, կլոր, մահուղէ, ձմեռուայ, նոր, նորածն բառերը ածական են գլխարկ բառին

Երբ մի բառ առանձին միտք է արտայայտում կամ թէ ցոյց է տալիս առարկայի գործողութիւնը, կոչում է բայ. օրինակ՝ Գարեգինը գնաց ուսումնարան, կարգաց, եկաւ, կերաւ, խմեց, խօսեց և վերջը քնեց. եթէ մենք կարգաց, գնաց, եկաւ, խմեց բառերը առանձին ասէինք էլի հասկանալի կլինէր:

Եթէ մէկի անունը տալու փոխարէն մի ուրիշ բառ ենք դնում կամ մի առարկայի անուն տեղ ենք բառ դնում. կոչւում են դերանուն. օրինակ՝ Յակոբը գնաց խանութ, նա այնտեղ ճաշեց և վերադարձաւ: Փոխանակ ասելու թէ Յակոբը ճաշեց, ասում ենք նա ճաշեց. այդ նա դերանուն է:

Մակբայն էլ ցոյց է տալիս թէ ինչպէս է մի բան եղել կամ լինում, կամ որտեղ, կամ երբ, կամ ինչքան անգամ. օրինակ՝ զինուորը լաւ կուռեց, շատ քաջութիւններ արեց ամենուրէք:

Շաղկապը շատ հասարակ բան է օրինակ ասում ենք՝ «հայր ու մայր», այստեղ ու կապում է

իրար հետ և փոխանակ ասելու կապող ասում ենք՝ շաղկապ:

ԽՕՄԱԿՅՐԻԹԻՒՆ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԱՐՄՄ.—Ասա, խնդրեմ, ինչու համար այս գիրք գրողը գրել է 12 և 13 երեսների վրայ «ես լսում եմ, դու լսում ես և այլն».

ՀԱՅԿ.—Դա կոչւում է խոնարհում, այսինքն՝ վերցնում ենք մի բայ ու փոփոխում նրա ձևերը, ինչպէս որ խօսելիս ասում ենք. օրինակ՝ այժմ ես լսում եմ, մի ժամանակ լսում էի, երէկ լսեցի, վաղը լսելու եմ, թէ որ ինձ կըստիպէք ես պիտի լսեմ, թէ որ քիչ վատ մարդ եմ, բոլորովին չեմ լսիլ և եթէ ազատ լինեմ կը լսեմ:

ԱՐՄՄ.—Ասա խնդրեմ, ինչու այս գիրք գրողը գրել է 14 և 15 երեսների վրայ թէ բաժակ, բաժակի, բաժակից կամ ջուր, ջրի, ջրից:

ՀԱՅԿ.—Եղբայր այդտեղ ինչ կայ չհասկանալու, լսի՛ր. բաժակ ընկաւ կամ բաժակն ընկաւ, բաժակի ջուրը, ջուրը թափուեց բաժակից, ջուրը բերին բաժակով, բաժակում ջուր կար, կամ թէ չէ ասում ենք՝ պարտիզում՝ վարդէր բացուած, անցնում էի պարտիզով, պարտէզը կանաչել է, տես այն պարտէզը, որ ջրի ափին է շինուած: Այս բոլորը ասելու տեղ մենք չենք կարող միշտ բաժակ հա-

բաժակ ասել, կամ ջուր հա ջուր, այլ բա-
լոր բառերը փոփոխուում են իրենց վերջա-
ւորութիւններով և այդ փոփոխումը կոչ-
ւում է հոլովում: Աշխարհումս կայ մի
քանի միլիօն բաժակ, ուրեմն և մենք ասում
ենք՝ բաժակներ և դա նշանակում է շատ,
կամ ասում ենք ջրեր, պարաէզներ, այգի-
ներ. օրեր և այլն, բայց որովհետեւ գիտենք
որ Աստուած մէկ է, ուստի և չենք ասում
Աստուածներ և կասենք այն ժամանակ երբ
կռապաշտ մարդկանց սուտ աստուածների
մասին կխօսենք:

ԱՐԱՄ.—Մի բան էլ հարցնեմ ու պրծնում եմ.
Ի՞նչ է նշանակում 16-րդ երեսի վրայ եղած
ես, իմ, ինձ և այլ բառերը:

ՀԱՅԿ.—Դա էլ հոլովումն է. ահա ասեմ. ես գնա-
ցի, իմ եղբօր մօտ, ինձ պատահեց հարսս և
վերջրեց ինձնից գլուխ, որովհետեւ նրանք
ինձնով են ուրախանում, քանի որ ինձնում
միայն լաւ բան են տեսել: Ահա այստեղ ես
քեզ ցոյց տուի նոյն փոփոխութիւնները:
Այս գիրքը գրողը մտածել է, որ իր գիրքը
կարող է մի օր քեզ պէս անփորձ մարդու
ձեռքը ընկնել և գրել է, որ դու էլ սովորես:

Այսպէս չորս օր խօսեցին այս երկու բարեկամ-
ները, Հայկը հասկացրեց Արամին և նա
այնուհետեւ սկսեց կարգալ և գրել: Եթէ դու,

սիրելի ընթերցող, լաւ կարգաս այս չորս
խօսակցութիւնը, դու էլ կը սովորես առանց
ուսուցչի:

Ա. Պ. Ա. Կ. Ի.

Մեզնից շատ ու շատ տարիներ առաջ
Փոքր Ասիայի սահմաններում գտնուած Միջեր-
կրական ծովի ափին մի ժողովուրդ էր ապրում,
որոնց փիւնիկեցի էին կոչում: Նրանք մեծ մա-
սամբ վաճառականութեամբ էին զբաղւում և շատ
աւելի կրթւած էին, քան այն ժամանակուայ
նրանց հարեան ազգերը:

Մի անգամ, երբ փիւնիկեցի վաճառական-
ները նաւով բորակ (սելիտրա) էին տանում, ծո-
վի ափը իջան հանգստանալու համար և ուզեցին
տաք կերակուր պատրաստել: Ափը բոլորովին
անապատ էր և մինչև անգամ քարեր չկային,
որպէսզի կրակի վրայ կաթսայով կերակուր պատ-
րաստէին, ուստի իրենց նաւից բորակի մի
քանի մեծ կտորներ բերին և կրակի շուրջը դնե-
լով վրան կաթսաները դրին: Կրակ վառած տեղը
ծածկուած էր աւազով: Կրակի թէժութիւնից
բորակը հալուեց և խառնուելով աւազի ու մոխ-
րի հետ սառելուց յետոյ ապակի դարձաւ:

Փիւնիկեցիք շատ զարմացան և իսկոյն օ-
գուտ քաղեցին այդ անսպասելի գիւտից և այնու-
հետեւ իրենք սկսեցին ապակի պատրաստել: Այսօր

արդէն սպակի պատրաստելու բազմաթիւ գործարաններ կան:

ՊԵՏՐՈՍ ՄԵԾԸ.

Պետրոս Մեծը (Петръ Великій) ռուսաց թագաւորների ազգից էր և 17 տարեկան հասակում թագաւորեց: Մինչև նրա գահ բարձրանալը ռուս ժողովուրդը շատ խղճալի դրութեան մէջ էր, չկային դպրոցներ, երկիրը լցուած էր աւազակներով, որի պատճառով վաճառականութիւնը բոլորովին կանգ էր առել: Բացի այդ թագաւորի պաշտօնեաները թալանում էին ժողովրդին, որովհետև ոչ կարգ կար և ոչ էլ օրէնքն էր գործադրում:

Պետրոս Մեծը ամբողջ երկիրը կարգի բերեց: Որպէսզի կարողանայ իր պետութիւնը կենդանացնել, նա քնաց Եւրոպա, հասարակ բանուորի պէս բանելով նաւ շինել սովորեց, ռուսաֆաբրիկայ եւրոպական ազգերի նիստն ու կացը, կառավարութեան ձևը և վերադառնալով Ռուսաստան նրանց օրինակով բարեկարգեց իր հայրենիքը. ծովերը նաւերով լցուեցան, նոր նոր պաշտօնատներ հաստատուեցան, վաճառականները (մանաւանդ պարսկաստանցի հայ վաճառականները) արտօնութիւններ ու առանձին դիւլութիւններ ստացան:

Պետրոս Մեծը նշանաւոր եղաւ և իր մղած

պատերազմներով, բայց ամենից հետաքրքիրը նրա կեանքի մէջ Հոլանդիայի Սարդամ քաղաքում ապրած ժամանակն է: Լին տնակը, որտեղ նա ապրել է, դեռ այսօր էլ կանգուն է և տեղացի ժողովուրդը շատ հետաքրքիր կերպով պատմում է նրա կեանքը: Պետրոս թագաւորը ինքն էր փայտ կրում և կերակուր պատրաստում: Մի անգամ նա ցեխոտ կօշիկներով մտնում է իր ծանօթ ատաղձագործի մօտ, բայց հէնց դրան շէմքում նրան կանգնացնում է բարկացկոտ տանտիկինը: Թագաւորը ոչինչ չի ասում, իսկոյն հանում է իր կօշիկները և գոլպաներով ներս մտնում, որպէս զի նրանց մաքուր յաւակը չը ցեխոտէ: Մի անգամ նա անցնում էր փողոցով, տեսաւ մի փողոցի տղայ, որ նրան ճանապարհ չէր տալիս և նրան մի կողմ հրելով առաջ անցաւ: Տղան վիրաւորուեց և թագաւորի երեսին փթած խրնձոր խփեց: Թագաւորը սլքեց երեսը և ասաց ճներողութիւն, ես դեռ ևս կարծում եմ թէ Մոսկուայումն եմ գտնւում:» Նրբ նրան հարցնում էին թէ ով է ինքը, նա պատասխանում էր. «ատաղձագործ եմ:» նա մի հոլանդացի արհեստաւորից նաւակ գնեց և ծախողի հրաւերով գնաց նրա հետ մաղարիչ խմելու:

Մէկ խօսքով նա 'ի սէր իր հայրենիքի ամեն բովից անցկացաւ և եթէ այսօր Ռուսաստանը մի զօրեղ պետութիւն է, մեծ մասամբ նրան են

պարտական:

Նա մեռաւ 1725 թուին:

ՆՈՐ ԳԱՐՈՒՆ

Քեզ ըսպասող չըմընաց,
Ո՛ւր ես գալի, ա՛յ գարուն,
Գովքըդ ասող չըմընաց,
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն:
Սկ-մութ պատեց աշխարհին,
Սար ու ձոր դառան արին,
Մեզ վայ բերեց էս տարին—
Ո՛ւր ես գալի, ա՛յ գարուն:
Բիւլբիւլը գայ՝ թող ձէն սայ,
Էլ ո՞վ պիտի բեզ խնդայ,
Էլ ո՞ր սիրտը կը թնդայ
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն:
Բիւլբիւլն եկաւ՝ վարդ չունի,
Ծաղկոցը կայ՝ գարդ չունի,
Էլ ո՞վա որ դարդ չունի—
Ո՛ւր ես գալի, ա՛յ գարուն:
Դու ես բերի՜ր հաւքերին,
Ո՞նց տէր ընեն բըներին,
Սաղ տեղ չկայ մեր երկրին—
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն:
Աշուղի բերանը փակ,
Սաղ-քեամանչէն փակի տակ,
Սիւտն ա՛ էլեւում անկրակ—
Ո՛ւր ես գալի, ա՛յ գարուն:

Քեզ ըսպասող չըմընաց,
Զուր ես գալի, ա՛յ գարուն,
Գովքըդ ասող չըմընաց—
Ո՛ւր ես գալի, ա՛յ գարուն:

Յովհաննէս Յովհաննիսեան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ԱՌՈՒՄԸ.

Մութ էր: Զորս կողմը լուութիւն էր տիրում. մինը այն ահաւոր լուութիւններից, որոնք զարհուրելի փոթորիկ են գուշակում: Լուել էին ոռւսաց թնդանօթները, լուել պարսիցը: Նրանք կարծես հանգստութիւն էին տալիս իրենց մահաշունչ բերաններին նոր ոյժով յարձակուելու և լափելու ամեն պատահածը:

Երևանն արդէն կիսով չափ փլատակների էր նմանւում, բայց Հասան խանը դեռ յամառում էր բերդը յանձնել ոռւսաց, դեռ նա յոյս ունէր դիմադրել, դեռ նա յոյս ունէր ազատուել նրանցից: Յանկարծ խորին լուութիւնը ընդհատուեց ոռւսաց բանակից արձակուող մի թնդանօթի որոտմունքից. նրան հետեւեց միւսը, երրորդը, չորրորդը և քառասուն թնդանօթ ձկնեցին միանգամից գոռալ ու ումբերով լցնել քաղաքը: Քիչ յետոյ գոռացին նաև պարսից թնդանօթները: Հասան խանը գունատուած, այլայլած, ձիու վրայ նստած, ինչպէս թախարդի մէջ բռնուած գազան, այս ու այն պարսպի վրայ էր վազում,

խրախուսում, քաջալերում իւր զօրքերին և ապա դառնացած սրտով նայում քաղաքին, ուր շինութիւնները մինը միւսի յետեից կործանւում էին, խորտակւում և իրանց փլատակների տակ թաղում բնակիչներին....

Խանը մտայոյզ առաջ էր գնում, երբ քաղաքի մի փողոցում նկատեց կարմրած ծիրանագոյն մի շերտ, որը հետզհետէ ընդարձակւում էր և լուսաւորում խանի դժգոյն դէմքը։ Նա առաջ վազեց դէպի լոյսը. խուռն բազմութիւնը ճիչ ու կական էր բարձրացրել, բայց երբ նկատեց խանին, իբրև մի մարմին կանչեց.

— Խան, մենք մեռանք, անձնատուր եղէք...

Խանը կատաղեց։ Նրա դժգոյն դէմքի վրայ անցան բարկութեան ալիքներ, աչքերը դուրս թռան ակնակապիճներից և վայրենաբար ամբողին նայելով կանչեց.

— Լռեցէք, վախկոտ շներ։

— Խան, խնայիր մեզ...

— Ոչ մի ձայն, խանը մինչև վերջին կաթիլը կը պաշտպանուի և քաղաքը չի յանձնի գեաւուրներին, ասաց Հասան խանը, ձին մտրակեց, իւր ոտքերի տակ կոխկորտեց մի քանի հոգի և առաջ անցաւ։ Նրա յետեից լսուեց ամբոխի խուլ ձայնը։ Այդ ձայնը անէծք և նզովք էր թափում նրա գլխին։

Շուտով Հասան խանի ականջին հասաւ թմբուկների ձայներ և քիչ յետոյ ոռոսական

«ոռոսայի» ձայնը, որ հնչում էր անարսպից դուրս։ Թմբուկների և ուրանների ձայնը հետզհետէ մօտենում էին ու Հասան խանի սիրտը լըցնում դառնութեամբ։ Նա շփոթուած կանգնած էր և չէր էլ նկատում, թէ ինչպէս իւր մօտով վազում էին կանայք և շնչասպառ դէպի պարիսպները դիմում։ Գիշերն արդէն նահանջում էր և օրը լուսանում, թնդանօթների ձայնը հետզհետէ պակասում էր և նոցա փոխարէն լսւում հրացանների ճայթմունքը։ Հասան խանը տեսնում էր թէ ինչպէս ոռոսաց զնդերը արագ-արագ վազելով մինը միւսի ետեից մօտենում էին պարսպին ու նրա ճեղքուածքներից ներս մտնում քաղաք։

— Խան, պարսպների վրայ նայիր, տես գեաւուր հայերը ինչպէս կանչում են ոռոսներին—, ասաց նրա ուղեկիցը, ցոյց տալով դէպի պարիսպը։ Հասան խանը նայեց և բարկութիւնից ատամները կրճատցրեց. նա նկատեց բազմաթիւ հայ կանայք և տղամարդիկ, որոնք թաշկինակով նշան էին անում և հրաւիրում ոռոսներին։

— Անիծուածները... միթէ չեն վախենում դրանք Հասան խանից, որի ձայնից դողում էին։ Յառաջ, դէպի կռիւ—, կանչեց Հասան խանը։ Նրան հետեւեց մի խումբ զօրք։ Փողոցները լի էին վառօդի ծխով, ամեն անկիւններից լսւում էին հրացանների ձայներ։ Հասան խանը ամուր սեղմելով սրի կոթը առաջ էր քայլում, երբ առաջից

մի վաշտ ռուս զօրք երևաց:

—Ալլա՛հ, փրկիր մեզ կանչեց նա և դառնալով իր գնդին աւելացրեց՝ ահա գեաւուրները, առաջ անցէք... բայց նրա գունդը տեղից չըշարժուեց:

—Վախկոտներ, անարգներ, գողաց խանր կատաղութեամբ և ուղեց առաջ անցնիլ: Այդ ժամանակ փողոցի միւս ծայրից էլ լսուեցին ուրայի և հրացանների ձայներ: Պարսից գունդը գտնուում էր հրկու կողմից էլ կրակների մէջ:

—Գթութիւն—, յանկարծ գողաց նա և հրացանները շարտեց գետին: Ռուս գունդը կանգ առաւ, սուլինները, որոնք պիտի խրուէին չասան խանի և պարսիկների սրտերը՝ վերև բարձրացան:

—Խան, սուրդ յանձնիր, ասաց մէկը: Խանը ցնցուեց և վայրենի մոնչիւն արձակեց:

—Երբէք... սո՞ւս նա ու սուրը ուղեց իւր կուրծքը խրել, բայց վրայ հասնող ռուս զինուորները բռնեցին նրան և գերի տարան...

Նրկանը արդէն առնուած էր:

«Հիւսիսի Արծիւը»:

Գ ի Ր.

Կարգա՛, այ իմ խելօք մանուկ,

Կարգա՛, գրի՛ր դու ամեն օր,

Գիր կարդողի խելքն է կտրուկ,

Միտքը պայծառ ու լուսաւոր:

Գիր կարդալով—դու գրքերում
Շա՛տ նորանոր բան կիմանաս.
Շա՛տ շատերից՝ շա՛տ բաներում
Մտքով հեռու կըլսանաս:

Գիր կարդալով—դու աշխարհիս
Կըճանաչես չարն ու բարին.
Ո՛վ է խնդրում, հի՛վ է լալիս...
Ո՛վ է զրկում հէգ թշուառին..

Գիր սիրելով—դու քո սրտում
Արա՛տ, անբա՛ն գանձ կըղիգես.
Սյնպիսի գանձ, որ աշխարհում
Ամեն հարուստ գլուխ կտայ քեզ:

Դու կիմանաս, ի՞նչու մարդիկ
Պէտք է ապրեն իրար համար.
Ի՞նչ է մարդկանց տուն ու կարիք...
Ի՞նչ է լոյսը, ի՞նչ է խաւար...

Կարգա՛, ա՛յ իմ խելօք մանուկ
Պարգա՛, գրի՛ր դու ամեն օր.
Գիր կարդողի խելքն է կտրուկ,
Միտքը—պայծա՛ռ ու լուսաւոր:

Ա. Ծատուրեան:

ԱՌԱՄՆԵՐ.

Մարդու կատարած բարի ու չար գործերը

չեն մեռնում, թէպէտ ինքը մեռնում է: Խաղողի որթը երեք տեսակ պտուղ է տալիս, որոնցից առաջինն է հաճոյքը, երկրորդը՝ արբեցութիւնը, իսկ երրորդը՝ զղջումը: Նախանձոտ մարդը ինքն իրեն է տանջում: Պարտէզդ շրելու համար անձրևին մի սպասիր: Զգուշացիր կեղծաւոր մարդուց, փախիր բարկացկոտ մարդուց: Կեանքը մի կարճատև ճանապարհորդութիւն է: Խօսքն արժաթ է, իսկ լուծիւնը՝ ոսկի: Չար օրինակը նման է տարափոխիկ հիւանդութեան: Եթէ հարբեցողութեան դէմ դեղ ես որոնում, նայիր հարբած մարդուն: Ամենից առաջ ինքդ քեզ ճանաչիր: Որքան էլ մազը բարակ լինի, այնուամենայնիւ ստուէր է արձակում:

Է ԶՄԻԱԾԻՆ.

Դարեր եկան, դարեր անցան, էջմիածին,
Քո հիմն անշարժ ու անսասան, էջմիածին,
Չես ձեռակերտ դու մարդկեղէն ու առօրեայ,
Դու շողակաթ լուսոյ խորան էջմիածին:

Խաւարի մէջ դու վառուեցար որպէս կանթեղ,
Վառ պահեցիր մեր սրտերում կայծն երկնային
Անփառունակ ստրուկ երկրի դու լուսադեղ
Անշէջ փարոս դու լուսատու էջմիածին:

Յրուած հօտի դու ժողովող անփոյթ փարախ,

Հաստա՛տ լինի թող մեզ վերայ քո հովանին,
Գրիգորի սուրբ օրհնութիւն ծաղկիւր խաղաղ,
Փառք ապաւէն մեր աննման, էջմիածին:

Յ. Յովհաննիսեան.

ԽՕՍԱԿՅՈՒԹԻՆ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ

ԱՐԱՄ.—Ոսա՛ խնդրեմ, Հայկ, ինչո՞ւ բառերի վերջում գրում են ս, դ, ն, ը տառերը...

ՀԱՅԿ.—Դրանք շատ հասարակ բաներ են, լսիր բացատրեմ. ասում ենք «տեղ», իսկ մի-մի անգամ էլ ասում ենք «տեղս և տեղդ». տեղս ասելու տեղ մենք կարող ենք ասել «այս տեղ», տեղդ ասելու տեղ կարող ենք ասել «այդ տեղ», ուրեմն այս ս նշանակում է այս, իսկ դ նշանակում է այդ: Եթէ այդ տառերը՝ բառերի վերջից կպած ս և դ տառերը վերցնենք առանձին-առանձին, նրանք ոչինչ չեն նշանակում:

Բացի այս, այդ տառերը ուրիշ նշանակութիւն էլ ունեն. օրինակ մենք ասում ենք «եղբայրս կամ եղբայրդ». «եղբայրս» նշանակում է իմ եղբայրը, իսկ «եղբայրդ» նշանակում է քո եղբայրը, ուրեմն այստեղ ս տառը գրուած է «իմ» բառի տեղ, իսկդ տառը «քո» բառի տեղ:

Մենք տեսանք եզակի գործածութիւնը, հիմա տեսնենք յոգնակի:

ԱՐԱՄ.—Ասա՛ խնդրեմ, ինչ բան է եղակի և ինչ բան է յոգնակի:

ՀԱՅԳ.—Եղակի նշանակում է մէկ, օրինակ՝ ձի, քար, աստղ, իսկ յոգնակի՝ շատ օրինակ՝ ձիեր, քարեր, աստղեր: Հիմա տեսներ միւս գործածութիւնները. ասում ենք «տուններս քանդուեց», դա նշանակում է, որ մեր տունը քանդուեց, իսկ եթէ ասենք «տուններդ քանդուեց», դա կը նշանակէ թէ ձեր տունը քանդուեց: Բացի այս տառերից, կան և ուրիշ տառեր, ինչպէս ինքդ ասացիր, որոնք բառի վերջումը գրուելով՝ առանձին նշանակութիւն ունին. մենք ասում ենք «մէկ տուն». հիմայ տեսներ դա ում տունն է. այդ բանը չի կարելի որոշել, «մէկ տուն» ասելով կարող ենք կարծել որ դա Մարկոսի տունն է, Կիրակոսի տունն է, մեծ տունն է և այլն: Կամ թէ չէ ասում ենք «Արամը տուն գնեց», այստեղ էլ որոշ չէ թէ ում տունը, ուրեմն անորոշ է: Բայց երբ մենք ասենք «Մարգսի տունը», նշանակում է դա որոշ է, եթէ հարցնենք ում տունը, մեզ իսկոյն կասեն՝ Մարգսի տունը և հէնց այդ պատճառով «տուն» բառի վերջում աւելացնում ենք ը տառը, որ ցոյց է տալիս թէ տունը որոշ է: Ասում ենք «նա տունը գնեց» այդ ժամանակ նշանակում է, որ մենք արդէն

գիտենք թէ որ տունն է գնել: Շատ անգամ ը տառի տեղ գործ ենք ածում ն տառը և ահա ինչպիսի կանոններ կան.

1. Երբ մի բառ վերջանում է ոչ ձայնաւոր տառով, գրում ենք ը. օրինակ «Վահանը գնաց ուսումնարան». այստեղ Վահան անունն վերջը գրուած է ը. կամ թէ չէ «տունը քանդուեց»:

2. Երբ նախադասութեան մէջ մի բառ վերջանում է ոչ ձայնաւոր տառով, բայց յետոյ եկած խօսքը սկսւում է ձայնաւորով, գրում ենք ն. օրինակ «Թաղէոսն եկաւ», եթէ այստեղ Թաղէոս անունից յետոյ եկաւ չը լինէր, այլ լինէր գնաց, կը գրէինք «Թաղէոսը գնաց», բայց «եկաւ» բառը սկսւում է ձայնաւորով և դրա համար էլ ը տառի տեղ գնում ենք ն:

3. Երբ մի բառ վերջանում է ձայնաւոր տառով, այն ժամանակ գրում ենք ն. օրինակ «մէկ ձի», բայց երբ որոշ է՝ «ձին», երբէք չի կարելի գրել «ձիը». այդպէս կան շատ բառեր, ինչպէս՝ որդին, մատանին, սատանան, ծառան և այլն: Այս էլ ասեմ, որ երբ մի բառ վերջանում է յ տառով և կարգալիս չի լսւում, այն ժամանակ յ տառը կորչում է և գրում են ն. օրինակ. ծառայ—ծառան, սատանայ—սատանան:

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐ.

Գնահ, Հայ զինուոր ուրախ անխռով,
Դէպ՝ այդ սուրբ հրաւերն աներկիւղ սրտով,
Առ ձեռքդ հրացան, կատարէ պարտքդ,
Սուրբ հայրենեացդ մի խնայէ կեանքդ:

Դարեր են եկել, անցել զլորուել,
Շատ կարօտել ենք, շատ էլ փափագել,
Բայց անձնապաշտպան այդ զէնքը կրել
Ոչ ոք իրաւունք հային չի տուել...

Այժմ ինքնակալ Կայսրն բարեխնամ,
Տալիս է իրաւունք կրել ինքնակամ.
Ուրեմն անվրդով այդ գտած գանձդ,
Վերցնու, պաշտպանէ հայրենիքդ ու անձդ:

Վերցնու, գրնահ, թշնամուդ առաջ,
Յոյց տուր հայութեան հոգին ու սիրտ քաջ.
Որ ամենքը տեսնեն անվեհերութիւն,
Ու ասեն. «Հայն էլ ունի քաջութիւն»:

Յ. Ղաղարեան:

ՀՈՂԻ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ.

Երկրի ամենավերին խաւին ասում են հող:
Հողի այդ ամենավերին խաւը կազմուել է բու-
սեղէն մնացորդներից և այդ այն հողն է, որ
մշակում են: Այդ պատճառով էլ հողի այդ

ամենավերին խաւին ասում են՝ բուսական
խաւ կամ մշակելի խաւ:

Մշակելի հողի զխաւոր բաղադրիչ մասը
կազմում են՝ կաւն ու աւազը: Այնպիսի երկիր-
ներ կան, որոնց հողը բաղկացած է լինում մի-
այն աւազից: Եթէ հողից մի բուռը վերցնենք,
վրան ջուր ածենք և հուպ տանք, — եթէ գունդ
կազմուի, նշանակում է մէջը կաւ է եղել և այդ
կաւը միացել է աւազի հատիկներին, իսկ եթէ
գունդ չգառնայ, կը նշանակէ գուռ միմիայն
աւազ է եղել:

Եթէ հողի մէջ աւազ շատ լինի, նա փա-
սակար կը լինի բուսեղէնի համար, որովհետեւ
նրա միջով անձրեային ջրերը շուտով անցնում
են և անձրեկից յետոյ աւազը շուտով էլ չորա-
նում է. իսկ առանց ջրի բոյսերը չեն կարող
ապրել: Բացի դրանից բոյսերի արմատները չեն
կարող ինչպէս հարկն է պինդ մնալ և պինդ
կպչել գետնին, որովհետեւ աւազը չափազանց
շատ ցրուող է: Քամիներն էլ տեղահան են ա-
նում աւազը և դէս ու դէն սփռում. հետեապէս
ցանած սերմերն ու բոյսերի արմատներն էլ ըն-
կնում են գետնի երեսը և սկսում են չորանալ:
Վերջապէս աւազը արևի տակ սառտիկ տաքա-
նում է: Աւազահողը լաւացնելու, այսինքն բերրի
դարձնելու համար՝ հետը կաւ են խառնում և
կամ թէ կարմիր ուռնեխների (ուռի ծառեր) ճիւ-

դեր են տնկում աւագահողի մէջ, որքան կարելի է խորը: Ուռենիների ճիւղերը շուտով արմատ են բռնում և մի քանի տարուց յետոյ այնպէս աճում են ամեն կողմը և միմեանց հետ այնպէս կապկպւում, որ ցրուող աւազին էլ պնդացնում են: Բացի դրանից՝ դուրս եկած թփերն էլ սրտուեր են գցում և թոյլ չեն տալիս, որ աւազը շուտով տաքանայ և չորանայ: Երբ թփերը բաւականաչափ մեծանում են, նրանցից թափուած տերևներից, ճիւղերից, նոյնպէս դուրս եկած փոքրահասակ խոտերից փոքր առ փոքր արգաւանդ (բերրի, պտղաբեր) հող է կազմուում:

2. Գրիգորեանց.

ԱՅ ՍԵՒ ԱՄՊԵՐ.

Այ սև ամպեր, վայ սև ամպեր,
Սիրտս պատեց սև ու մութ.
Եարաբ ի՞նչ էք դուք ինձ բերում,
Գարնան անձրև՝ թէ կարկուտ...

Յուսով-լուսով արտ եմ ցանել,
Արիւն թափել ու քրտինք.
Ողջ սուրբերին մոմ եմ վառել,
Աղօթք արել, որ երկինք
Արտիս նայի, տունս խնայի,
Օր տայ, կեանք տայ իմ հացին.
Վայ բալեքիս... Աստուած չանի,
Թէ որ անհաց մընացին...

Այ սև ամպեր, ի՞նչ էք գոռում,
Սիրտս պատեց սև ու մութ.
Եարաբ ի՞նչ էք արտիս բերում,
Գարնան անձրև՝ թէ կարկուտ...

Ա. Մատուրեան:

ԵՐԿԻՐ.

Այն երկրագունդը, որի վրայ մենք ենք բնակւում, միշտ այսպէս չի եղել: Այնտեղ, որտեղ այսօր ծովեր ու գետեր կան, գիտուն մարդկանց ասելով մի ժամանակ ցամաք երկիրներ կարող էին լինել և կամ թէ այժմեան ցամաքային երկիրներից մի քանիսը կարող էին ծովով ծածկուած լինել: Այդպիսի փոփոխութիւններ առաջացել են երկրաշարժից և հրաբուխից և այդպիսի պատահարներից ազգեր ու երկիրներ են անհետացել՝ հողի տակ ծածկուել: Շատ անգամ գիտուն մարդիկ փորում են հողը և շատ տեղերում փորելիս գտել են կենդանիների, մարդկանց, ձկների կմախքներ: Մի ժամանակ երկրի վրայ ապրում էին հսկայ կենդանիներ՝ մամոնտ, ահագին փիղ, շատ մեծ եղջերու, բայց այժմ գտնւում են միայն դրանց փոքր տեսակները և այդ բոնը իրաւունք է տալիս գիտնականներին ասելու, որ մեր երկիրը փոխուել է:

Երկիրը կտր է: Առաջ նա եղել է մի շիկա-

ցած կրակի զանգուածք, բայց հարիւրաւոր դա-
րեր առաջ կրակը հանգել է և վերկի կեղեր
սառել, որի վրայ մենք ենք բնակուում:

Եթէ դուք փորէք հողը, վը նկատէք, որ ինչ-
քան խորն էք գնում, այնքան հողը տաք է լինում:
Այդ նրանից է, որ երկրի միջուկը դեռ ևս չի
սառել. այնտեղ ամեն ինչ հալուած գրութեան
մէջ է գտնուում և մարդիկ կարծում են, որ այդ
կրակէ հալուածքն է պատճառ, որ շարունակ
երկրաշարժներ են լինում, որովհետև նա և նրա
դազային օդը առաջ գնալու տեղ չէ գտնում և
ներսից խփելով երկրի կեղևին՝ երկիրը շար-
ժւում է:

Շատ անգամ հարուածը լինում է ուժեղ և
յանկարծ որևէ տեղ փոս բացուելով (սովորաբար
լեռների գագաթին) սկսում է կրակ դուրս տալ,
նետում է տաք աւազ, քարեր և վերջը սկսում է
մի տեսակ թանձր շիկացած հեղուկ հոսել, որ
լաւա է կոչւում: Լաւան իրեն պատահածը հա-
լում—այրում է և վերջը ինքն էլ սառչում, բայց
սառչելու համար շատ անգամ տարիներ են հար-
կաւոր:

Շատ անգամ երկրաշարժից յետոյ գետնից
սկսում են տաք աղբիւրներ հոսել: Ջրի տա-
քութիւնը առաջանում է նոյնպէս երկրի միջուկի
տաքութիւնից: Գետնից հոսող տաք ջուրը սովո-
րաբար հանքային ջուր է կոչւում:

*
* *

Ես սարէն կուգայի, դուն դուռը բացիր,
Ջեռըդ ծոցըդ տարար, ախ արիւր, լացիր:

Ես մի պինդ պաղ էի, դու մըրմուռ լացիր,
Քո հրեղէն արցունքով ինձի հալեցիր:
Ես մի չոր ծառ էի, դու գարնան արև.
Քո սիրով ծաղկեցաւ իմ ճիւղն ու տերև:

Թէ ինձ չէիր առնի, ինչո՞ւ սիրեցիր,
Մի բուռ կըրակ եղար, սիրտըս էրեցիր:

«Հազար ու մի խաղ»:

Պ Ա Տ Ե Ր Ա Ջ Մ Ո Ի Մ .

Պատերազմը կատաղի էր, մարդիկ կուռւմ
էին գազանացած: Երկու կողմից էլ դիակներ
էին գլորւում, բայց բոլոր ընկածները մեռած
չէին: Վիրաւոր զինուորը չէր հարցնում կռուի
պատճառը, նա ընկած տեղից նորից լցնում էր
հրացանը: Լցրեց և որոտաց, նա չէր հարցնում,
թէ իր գնդակը որի կուրծքն է մխուելու: Նա
ոչոքին թշնամի չէր, նրան թշնամացրեց այն
գնդակը, որ արիւնաթաթախ վայր գլորեց և
ուժաթափ արեց:

Կռիւր զարհուրելի դարձաւ այն ժամանակ,
երբ երկու կողմերը երես առերես մօտեցան
իրար և սկսուեց սուսերամարտը, սուխամարտը.
այս անգամ ատրճանակի ձայներն էին լսում և

մարդիկ կոտորում էին իրար: Թէ ինչո՞ւ համար,
այդ նրանք չգիտէին:—

Երեկոյեան գաղարեց պատերազմը:

Պատերազմի դաշտում եղած վրաններում
պառկած էին ուժից ընկած, արիւնաքամ վիրա-
ւորները, իսկ նրանց մօտ աշխատում էին
բժիշկները: Վիրաւորները նայում էին այնպիսի
հայեացքով, որ նրանց դէմքի վրայ պարզ կարե-
լի էր կարդալ «ընկանք հայրենիքի համար և
այդքանով էլ գոհ ենք»:

—
Խ Ե Լ Օ Ք Խ Օ Ս Ք.

Երբ խելագուրկը խելք է քարոզում,
Լալիկն ուզում է ծայրել հրետորին,
Բըլբուլի մասին ազուան է խօսում,
Սոխն էլ «հոսանք» է կոչում սըխտորին.
Երբ քօռը լոյսի դասեր է տալիս,
Էշն էլ ուղտին է գըցում մասխարա,—
Այս խելօք խօսքն է միշտ միտքս գալիս.
«Քաջալ, դեղ ունես, քո գըլխին արա»,...

Ա. Ծատուրեան:

Վ Ե Ր Ձ.

Հայաստանի Ազգային գրադարան

NL0420500

Զարգ

Շուտով լոյս կտեսնեն մի շարք գրքեր «ՀԱՅ
ՁԻՆ ՈՒՈՐԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ» խորագրի տակ.

Սոյն գրքեր ստանալ ցանկացողները պէտք է
գիմեն հրատարակին՝

Кіевъ, Тарасовская ул № 12, Свящ. Хорену
Мнацаканянцу

կամ

Թիֆլիս, Զաքարիա Գրիգորեանցի գրավաճառա-
նոցը:

Գումարով գնողներին 20% զեղջ